

הרב יהודה זולדן

גיליון מס' 43

מסכת פסחים דפים נ-נו

כ"ו טבת, פרשת וארא, תשפ"א

אכילת גדי מקולס ובשר צלי לאחר החורבן בליל הסדר

(פסחים נג ע"א-ע"ב)

בסוגייתנו מסופר על תודוס איש רומי שחי לאחר החורבן, שהנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים. וחכמים אמרו לו שהראוי היה לנדותו, כי הוא קרוב להאכיל את בני ישראל קדשים בחוץ. על רבן גמליאל נאמר (ביצה כב ע"ב) שאף הוא אכל גדי מקולס לאחר החורבן, ואמנם חכמים חלקו עליו אך לא נהגו כלפיו באותה חריפות כמו בנוגע לתודוס. מדוע? מה ההבדל?

כמו כן נעיין בשאלה האם מותר ׀ נהוג לאכול בשר צלי בליל הסדר, ובמיוחד האם מותר לאכול את הזרוע הצלויה שמניחים בקערת פסח.

א. אכילת גדי מקולס

פסחים נג ע"א-ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא - מפני שנראה כמקדיש בהמתו, ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חיטי - לא, דמינטר לפסחא קאמר. ובשר לא? מיתבי אמר רבי יוסי: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים, (גדי מקולס הוא גדי שכולו צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ובני מעיו תלויים לו חוצה לו). שלחו לו: אלמלא תודוס אתה - גזרנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. קדשים סלקא דעתך? אלא אימא: קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. מקולס אין, שאין מקולס לא! אמרי: מקולס לא שנא אמר לא שנא לא אמר. שאינו מקולס, פירש אין, לא פירש לא.

צורבא הדף היומי

לאחר מכן שאלה הגמרא מדוע לא נידו את תודוס איש רומי? האם מפני ש"תודוס איש רומי גברא רבה הוה, או בעל אגרופין הוה"? הגמרא מביאה דרשה הלכתית בשמו על חנניה מישאל ועזריה שלמדו על קידוש השם מהצפרדעים עליהם מסופר בעשרת המכות (על כך נקרא בפרשת השבוע פרשת וארא), ומכאן שתודוס היה גברה רבה. עוד נאמר עליו שם:

פסחים שם

רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף. על רבן גמליאל מסופר שעשה כתודוס גם כן. חכמים אמנם חלקו עליו, אך לא נידו אותו.

ביצה כב ע"ב

רבן גמליאל...אף הוא אמר שלשה דברים להקל... ועושין גדי מקולס בלילי פסחים, וחכמים אוסרין.

רש"י

מקולס - כרעיו ובני מעיו תלויין חוצה לו בצדו כשצולהו, והיו עושין זכר למקדש, שכתוב בו על כרעיו ועל קרבו, ... וחכמים אוסרין... בגדי מקולס - מפני שדומה לקדשים, ויאמרו: מותר להקדיש ולאכול קדשים בחוץ.

- ע"פ רש"י מדוע לא היה מקום לנדות את רבן גמליאל?

החתם סופר השיב אחרת בשמו של אחד מתלמידיו.

חתם סופר פסחים נג ע"ב

ואמר אחד מהתלמידים דלכן לא שלחו לנדות לרבן גמליאל שהוא לבדו אכל... ואעפ"י שחכמי דורו פליגי עליו, יכול הוא לעשות מעשה לעצמו... אבל תודוס הנהיג בני רומי שהיה בהם עמי ארצות, וזה אסור, כיון שלא נקבע הלכה כמותו.

- הסבר את תשובת החתם סופר לשאלה מדוע היה מקום לנדות את תודוס ואילו את רבן גמליאל לא נידו, אלא ראו בהנהגה זו "זכר למקדש"?
- דייק את תשובת החתם סופר מדברי הגמרא בסוגייתנו.

צורבא הדף היומי

הרב שמואל שטראשון, רש"ש פסחים עד ע"א

מצינו לו [לפי רבן גמליאל] (בביצה כב ב) במשנה דעושין גדי מקולס בלילי פסחים, ופירש"י משום זכר למקדש. לכן מחמת חביבותו היה קורהו פסח ואף על גב דאמר' (פסחים נג) דאסור לומר בשר זה לפסח, וע"ש בפירש"י ותוס' י"ל דרבן גמליאל דלא חייש לרואים בעשיית גדי מקולס.

- ע"פ הרש"ש מדוע לא נידו את רבן גמליאל, ולפיו מדוע היה מקום לנדות את תודוס?

אפשרות נוספת להסביר את ההבדל ביחס לתודוס וביחס לרבן גמליאל ע"פ דברי המהר"ץ חיות (כל כתבי מהר"ץ חיות, חלק ב עמ' תתקסח). רבן גמליאל האמור, הוא רבן גמליאל (השני), שפעל ביבנה בשנים שלאחר החורבן. זאת על פי דברי התוספות (נידה ו ע"ב ד"ה בשפחתו), האומר שבכל מקום שבו כתוב רבן גמליאל סתם, ולא רבן גמליאל הזקן או רבן גמליאל ברבי, הכונה לרבן גמליאל דיבנה שחי אחר החורבן. רבן גמליאל הקריב קרבן פסח גם לאחר החורבן, כאמור בהמשך (פסחים עד ע"א במשנה), וזאת על בסיס הנחה, שהמזבח עוד עמד על מקומו מספר שנים לאחר שנחרב הבית, עד אותו תשעה באב בו נלכדה ביתר ונחרשה העיר (משנה תענית ד, ו; ירושלמי תענית ד, ה). האפשרות להקריב על המזבח ללא בית מקדש היא על בסיס ההלכה: "מקריבין אף על פי שאין בית" (משנה עדויות ח, ו). סביר להניח שהרומאים לא הניחו לרבן גמליאל להקריב קרבן לאחר החורבן על מקום המזבח, ואם כן היה זה מאורע חריג. אכן, כשלא היה ביכולתו של רבן גמליאל להקריב במקום המזבח, הוא עסק בליל הסדר בהלכות קרבן הפסח (תוספתא פסחים י, יב).

אם כן, ניתן לפרש את מחלוקת רבן גמליאל עם חכמים, אם עושין צלי מקולס בליל פסחים או לא, כמחלוקת על הנהגתו של רבן גמליאל להמשיך ולהקריב על המזבח, וכן כמחלוקת על ההיתר שהעניק רבן גמליאל לעשות צלי מקולס, גם שלא במקום המזבח. חכמים לא יכלו לטעון באותה חריפות כלפי רבן גמליאל כמו שטענו נגד תודוס שהוא מאכיל את ישראל קדשים בחוץ, גם כשהוא התיר לאכול צלי מקולס שלא במקום המזבח, מאחר שרבן גמליאל שאף ופעל לשם הקרבת הקרבן גם לאחר חורבן הבית.

צורבא הדף היומי

ב. אכילת צלי

עד עתה עסקנו בנוגע לאכילת גדי מקולס. במשנה נאמר גם בנוגע לאכילת צלי.

פסחים נג ע"א

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין.

פוסקים כתבו שאין לאכול כלל בשר צלי בלילה זה:

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעו

ואוכלין כל צרכם במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין. ...ובירושלמי (פסחים ז, א) קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור. כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי. ודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי, ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא.

הרב שניאור זלמן מלאדי, שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תעג סעיף כא

הבשר אין נוהגין לאכול בלילה הזה אפילו במקום שנוהגין היתר באכילת בשר צלי בלילה. מכל מקום זה הבשר שמביאין אותו זכר לפסח אם יאכלנו בלילה זה, יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ.

- בנוגע לאיזה בשר כתב שולחן ערוך הרב, שברור הוא שאין אוכלים אותו?

הרב שמואל שטראשון, רש"ש, פסחים נג ע"א

כולל התנא גם פסח שני, והרי טעם דאין אוכלין הוא דמחזי כאוכל פסח בחוץ, וזה שייך גם בפסח שני. ולפי זה באלו הארצות שאין נוהגים לאכול צלי (מגן אברהם ריש סימן תע"ו) אסור גם בליל ט"ו אייר. ואף אם תרצה לומר דכיון דבמנהגא תליא מלתא אמרינן דלא נהגו רק בט"ו ניסן. מ"מ גדי מקולס דאסור בכל מקום איסורו הוא אף בליל ט"ו אייר.

- מה החידוש של הרש"ש בנוגע לאכילת בשר צלי בפסח שני ומה הבסיס לדבריו?

צורבא הדף היומי

הלכה למעשה

הרב עובדיה יוסף, שר"ת יחווה דעת חלק ג סימן כז

שאלה: במושב שלנו נהגו בליל פסח, להגיש לשלחן בקערת הסדר בשר זרוע צלי, ואוכלים אותו בתוך הסעודה זכר לקרבן פסח, ויש שנוהגים גם לברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח, האם רשאים להמשיך במנהג זה, והאם על כל פנים מותר לאכול את בשר הזרוע שהוא צלי, בסעודת הבוקר של יום הפסח?

תשובה: שנינו בפסחים (דף נ"ג ע"א): מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים, מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלים. והטעם למנהג המקום שנהגו שלא לאכול צלי, משום גזירה שמא יאמרו בשר פסח הוא, ונמצא אוכל קדשים בחוץ, שיש על זה איסור כרת. ומבואר באחרונים שבארצותינו נהגו שלא לאכול צלי בליל פסח. ומבואר עוד בשו"ת רבינו יעקב וייל, מהר"ו, (סימן קצ"ג), שאפילו במקום שנהגו לאכול צלי בליל פסח, אסור לאכול את בשר הזרוע שהוא צלי, שהואיל והוגש לשלחן עם המצה והמרור, זכר לקרבן פסח, יש לחוש בו יותר לשמא יאמרו בשר פסח הוא ונמצא כאוכל קדשים בחוץ. וכן כתב הפרי חדש (בסוף סימן תע"ג). וכן כתבו החק יעקב (שם ס"ק י"ז), והגאון רבי זלמן בשלחן ערוך (סעיף כ"א), והפרי מגדים (שם במשבצות זהב סק"ד) ועוד. לפיכך מה שנהגו במושב שלכם לאכול בליל פסח בשר הזרוע שהוא צלי, המוגש בקערת הסדר, הוא מנהג בטעות, ומצוה לבטלו. ומכל שכן לאלה המברכים עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח, מלבד שהם מברכים ברכה לבטלה, וגדול עונם מנשוא, שעוברים משום לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, וכמבואר במסכת ברכות (ל"ג ע"א), עוד הם מוסיפים על חטאתם פשע, שמראים בעליל שהם כאוכלי קדשים בחוץ, שהרי הם מברכים עליו כמו שהיו אבותינו בזמן בית המקדש מברכים על קרבן פסח. והעושה כן בר נידוי הוא ח"ו. וכמו שאמרו כיוצא בזה בפסחים (נ"ג ע"א) תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים, (כלומר, גדיים שלמים צלויים ראשם על כרעם ועל קרבם), שלחו לו חכמים, אלמלא תודוס אתה (שהיה אדם חשוב), היינו גוזרים עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. ומבואר בהרא"ש (פסחים נ"ג ע"א) שאף במקום שנהגו לאכול צלי בליל פסח, גדי מקולס שדומה יותר לקרבן פסח, אסור. וכן כתב המאירי שם. וכן כתב באור זרוע חלק ב' (סימן ר"ל) ע"ש. וזאת אף מבלי להזכיר עליו שם פסח, אבל במפרש עליו שם פסח, אפילו אינו מקולס אסור, כמבואר בגמרא (שם /פסחים נ"ג ע"ב/). ולכן אמרו בגמרא שם, שהקונה בשר לצורך הפסח, אל יאמר בשר זה לפסח, אלא בשר זה ליום טוב. וכן פסק בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן תס"ט סעיף א'): אסור לומר על שום בהמה בין חיה בין שחוטה, בשר זה לפסח, לפי שנראה שהקדישו מחיים לקרבן פסח,

צורבא הדף היומי

ונמצא אוכל קדשים בחוץ, אלא יאמר בשר זה ליום טוב. וכן אמרו כיוצא בזה בפסחים (קט"ז ע"ב), שהאומר בהגדה של פסח מצה זו שאנו אוכלים, צריך להגביה המצה, וכשאומר מרור זה שאנו אוכלים, צריך להגביה המרור, ואילו כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים, אינו צריך להגביה הבשר, ולא עוד אלא שאם יגביהנו יש איסור בדבר פן יהיה נראה כאוכל קדשים בחוץ. וכן פסק הטור א"ח / (בסימן תע"ג), והאחרונים שם. ומכל שכן שהמברך ברכת הפסח על בשר הזרוע, שהוא נראה כאוכל קדשים בחוץ, ואין זה מברך אלא מנאץ, ואין ספק שהוא מנהג בורות, ועליו יומלץ: מנהג אותיות גהנם. ומצוה לפרסם ברבים שחובה לבטל המנהג הזה, שלא לאוכלו בליל פסח, וכל שכן שאסור לברך עליו ברכת הפסח. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

...ולשאלה השניה האם מותר לאכול בשר הזרוע שהוא צלי בסעודת הבוקר של יום הפסח, הדבר שנוי במחלוקת האחרונים, כי הנה דעת הגאון רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה (חלק אורח חיים סימן נ"א, וכן במנהגים דף ק"ח ע"ג), שאיסור אכילת צלי בפסח הוא בין בלילה בין ביום, ושכן קיבל ממורו הגאון בעל פרי צדיק ע"ש. וכן דעת הגאון רבי דוד פארדו בספר חסדי דוד על התוספתא (פרק ב' דביצה). וכן פסק בבן איש חי (פרשת צו אות ל'). אולם באמת אין דבריהם מוכרחים להלכה, והעיקר בזה כמו שכתב המגן אברהם (סימן תע"ג סק"ח), שאם שכח לצלות הזרוע בערב פסח, מותר לצלותו בליל פסח ולאוכלו למחרת ביום טוב של פסח ע"ש. וכן העלה הגאון רבי ישמעאל הכהן בספרו שבח פסח (דף י"א ע"א), ובספרו שו"ת זרע אמת חלק ג' (דף צ"ד ע"ד). וכן פסק מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק ב' (סימן ל"ח אות פ"ט). וכן כתב בספר יד המלך פאלומבו (דף י"א ע"א). ועוד אחרונים. וכן עיקר להלכה ולמעשה, שמותר לאכול בשר הזרוע שהוא צלי בסעודת היום של פסח, שלא חששו אלא בליל פסח שהוא זמן אכילת קרבן פסח, מה שאין כן ביום הפסח. (ועוד עיין בשו"ת בית ישראל סימן קט"ו).

צורבא הדף היומי

אמונה

הראי"ה קוק, עולת ראייה, א עמ' קיז-קיח

בהיות המקדש על מכוננו, וישראל יושב בנוהו, ושכינת אל עליון, צור ישראל, חסנו מעוזו ומגיננו, מופיעה עליו בעז ותפארת, בניו למודי ד', ובחיריו הם נביאי אמת צדק, אשר רוח ד' מדבר בם ומלתו על לשונם, שפעת רוח הקדש ולבת אש אהבת אלהים עליון, אלהי ישראל, מאירה את לב האומה ומחממת באור אשיה את כל רוחה בקרבה, אז, הקדש והמקדש, וכל עבודתו הקדושה והנהדרה, "כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם", הם מבליטים בשטפי גלים של חיים, אדירים ואמיצים, את הוד חייה הפנימיים של האומה, את דבקות נפשה באלהיה, ואת אהבתה הנערצה, וקשר קדשה לעבודתו, בכל חום החיים ובכל רגשי הלב הנפש הרוח, וכל מפעלי החושים החצוניים והפנימיים כולם. העולות והזבחים, המנחות והנסכים, הקטורת והשירה הקדושה, שנעשים במכון הקדש, כדבר ד' הברור, כתורה וכמצוה, אשר לעולם זאת על ישראל, מחיים הם את האומה, מכפרים כל חטא ופשע, ומקרבים אל רוח הקדושה, אל החביון האיתן והבטוח בצל שדי, אל אלהי אמת, את כל האומה כולה, אותה ואת כל יחידיה, וכל הנלוה אליה עמה, ורוח ברכה ונדבה הולך ופועם, הולך ושוטף בהדר גאון, ממכון בית חיינו, ממקום מקדשנו ותפארתנו, עולה ופורח בגאות עולמים, לחבק את כל עולמי עד, לאהבה את כל היקום, כל היצורים וכל הנבראים, הניזונים כולם משפעת הברכה של אל נורא עלילות אשר לפניו נעבוד ביראה ופחד, בכל פאר גבורה ובכל הוד תפארת... אבל אחרי החורבן הגדול אשר נחרבנו, אחרי אשר נשרף בית מאוויינו ונוטל כבוד מבית חיינו, ...אי אפשר לנו גם לצייר את גדלם ואת עוזם ואת פארם ואת טהרתם, של תפקידי החיים האדירים הטבורים והקדושים הנאזרים בגבורת קדש, של עבודת הקדש והמקדש. ובכל זאת כל הגיון רוחנו וכל עמדת הנשמה שלנו, הם מיוסדים וקיימים ע"י האור הזורם מי אז, מימי עולם ומשנים קדמוניות, וחיי התפלה שלנו, המשיבה לתחיה את נשמתנו, הנדכאה בדכאון גלי הגלות והשפלות, הם כולם יונקים מלשד החיים, שנשארו לנו לפלטה עדי עד, עד אשר יבא היום וישראל ירומם אף ינשא, וישוב אל אהלו כבתחלה בהדרת כבודו ותפארתו. והננו עומדים מלאי גאון ומלאי שברון, מלאי חדוה, ומלאי מרירות, מלאי יגון ומלאי נחמה ותקוה, לקראת החזון הגדול, הנפתח לפנינו בתור אוצרה החי והרענן, שממנו אנו לוקחים חיי עבודה, חיי תפלה, וחיי עליצות לב ונפש באלקי ישענו, מגדולתו של עברנו הגדול, שהוא מקור העתיד הנהדר, המלא אוצרות חיי קדש קדשים, להאומה ולבניה, להאנושיות כולה ולכל היצור, אשר ישוב לכבודו והדרו בעת אשר "ישמח ישראל בעושיו, בני ציון יגילו במלכם", ו"ימלוך ד' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור, הללויה".